

Et tidlig eksempel er Gunder Nielsen Kjølstads (1794–1860) såkalte selvretningsmetode for krumninger i ryggstølen. Hans grunnidé var at muskulaturen måtte kunne bygges opp og styrkes slik at pasienten selv kunne motvirke krumningen og rette seg opp.¹⁹⁷ Dette fordret oppbyggingen av en sterk psykologisk motivasjon hos pasientene. Dette var en fruktbar tanke og metoden viste seg å fungere. Den vakte også internasjonal oppsikt og må anses som et tidlig utviklingstrinn innen fysikalsk medisin. Men Kjølstad foretok sin behandling høyst privat i et institutt der pasientene måtte avgi erklæring på at de ikke skulle fortelle hva som foregikk, altså med en litt spesiell ytre ramme.

Praktiserende lege i Bærum Christian August Egeberg (1809–1874), som for øvrig var en støttespiller for Kjølstad, var også en medisinere som både tenkte nytt og var dristig. Han fjernet eggstokkene hos en pasient i 1843, hvilket på denne tiden var en meget vanskelig operasjon. Pasienten døde riktignok, men mange operasjoner var svært farlige uansett. Egeberg ville både knytte kontakter med internasjonal medisin og bygge opp en nasjonal medisin. Vi har alt nevnt ham som initiativtaker til det første nordiske naturforskermøtet, som fant sted i Göteborg i 1839. Dermed var internasjonal, medisinsk kongressvirksomhet i gang i Skandinavia, og det betydde mye for den medisinske utviklingen.

Men heller ikke Egeberg hadde noen stilling ved fakultetet.

Senere på 1800-tallet skjedde det mye avansert kirurgi på privatklinikene. Mest kjent er kanskje Alexander Malthe (1845–1928) som drev kirurgisk privatklinik 1886–1914 og blant annet utførte avanserte operasjoner på indre organer med gode resultater. Når det gjaldt utviklingen av medisinen i Norge, hadde fakultetet simpelthen konkurranse på hjemmebane!

16. Student i 1860-årene

En lepraforsker ser tilbake

En av norsk medisins store sønner, Gerhard Henrik Armauer Hansen (1841–1912) tok artium i 1859 og medisinsk eksamen med laud i desember 1866.¹⁹⁸ Han tilhørte dermed studentgenerasjonen etter Jens Skjelderup og dennes kamerater som vi har beskrevet før.

---

197 Lyngstadaas S, Larsen Ø. Gunder Nielsen Kjølstads Selbstrichtungsmethode zur Behandlung von Rückgratverkrümmungen. *Medizinhistorisches Journal* 1969; 4: 41-7.

198 NL (1996).

Armauer Hansen ga ut sine memoarer som 69-åring i 1910, to år før han døde.¹⁹⁹ Studietiden lå på dette tidspunktet førti år tilbake i tid, før hans karriere fram til å bli berømt lepraforsker. Dette forklarer kanskje at det er mest anekdoter og episoder fra studiet han valgte å fortelle om i memoarene. Det er gammelt nytt at «gammel tid er fylt med søte minner» – *Aurea prima sata est aetas*.²⁰⁰

Armauer Hansen framstilte seg selv som «...en meget oppositionel student, der mente at forstaa tingene like godt og til dels bedre end de gamle lærere. Hertil bidrog ogsaa avdøde prof. Emanuel Winge,²⁰¹ som den gang var prosector ved Rigshospitalet, og som ved sin undervisning i patologisk anatomi belærte os unge om alt det nye som Andreas Conradi og Christen Heiberg ikke kjendte noget til og var for gamle til at sætte sig ind i. En merkelig gammel læge den gang var dr. Egeberg, som ikke længer praktisererte, men som stadig færdedes på Rigshospitalet; han hadde øinene og interessen aapen for de nye fremskridt i videnskaben, og smigret i høieste grad os unge ved at søke oplysning hos os om de ting han selv ikke hadde lært.»¹⁹⁹

Armauer Hansen opplevde en brytningstid, både ved fakultetet, der et generasjonsskifte pågikk blant lærerne, og innenfor medisinen som vitenskap, der synet på de smittsomme sykdommene endret seg og cellularpatologien ga biologisk, medisinsk forskning ny fart, samtidig som forståelsen av sosiale forholds betydning for folkehelsen våknet opp for alvor. Lærerne han nevner, Andreas Conradi (1809–1868) og Christen Heiberg (1799–1872) tilhørte nå seniorgruppen blant professorene. Det er interessant at Christian August Egeberg (1809–1874) blir opplevd som framtidsrettet, på tross av hans høye alder. Dette forteller også litt om opplevelsen av *alder* – i begynnelsen av 1860-årene var Heiberg i 60-årene og gamlingene Conradi og Egeberg såvidt fylt 50. De var alle yngre enn Armauer Hansen selv da han skrev sin selvbiografi.

Forelesninger hadde Armauer Hansen lite til overs for. Det var bedre å lese nyere lærebøker og lære av volontørtjenesten på Rikshospitalet, mente han. Han beskrev Conradi som dyktig i undersøkelse og diagnostikk, men som noe fjern og tilstivnet. Armauer Hansen gir derimot Christen Heiberg, dvs. «Kniven», vesentlig bedre karakter som lærer. Han mente at Heiberg fulgte vesentlig bedre med i utviklingen enn Conradi, men patologisk anatomi maktet han angivelig ikke. Når Heiberg fikk en idé, forteller

199 Hansen GHA. *Livserindringer og betragtninger*. Kristiania: Aschehoug, 1910. Utdrag av boken finnes i Hansen TI. *op. cit.* (2011).

200 Fra Ovids *Metamorfoser*, skrevet i årene like før 8. e. Kr.

201 Emanuel Fredrik Hagbarth Winge (1827–1894).

Armauer Hansen, forela han den for avdelingens bademester Olsen, som da repliserte: «Jasaa, professorn har faat en idé.» Og hvis bademesteren fant idéen god, gikk Heiberg videre med den.

I likhet med student Jens Skjelderup mange år tidligere kom også Armauer Hansen opp til eksamen i øyesykdommer, hvilket eksamensteknisk bar galt av sted. Professor Heiberg hadde nemlig selv utviklet en egen øyeoperasjon som kandidaten ikke nevnte, da han ikke mente den var egnet i dette tilfellet. Professorologisk var dette selvsagt uklokt. Eksamen endte da også som en regelrett krangel om dette tema, der temperaturen ble høy. Den ble så høy at Armauer Hansen både oppsøkte Kniven like etterpå og ba om unnskyldning for sin uforkammede opptreden, og dessuten besøkte ham flere år senere for å gjøre alt godt igjen overfor den gamle lærer.²⁰²

Det ble lagt stor vekt på arbeidet ved Rikshospitalet for kunnskapstilleggelse og eksamensforberedelse. Derfor gjaldt det at kandidatene ikke kjente på forhånd de pasientene de kunne få til eksamen. Det var således forbudt å vanke på avdelingen forut for eksamen. Da ville det selvsagt være muligheter både for fusk – og for gode anekdoter etterpå. «Man hadde jo til hjelpere alle kandidaterne og gangpikerne eller sykepleierskene²⁰³.»

Det hendte at Heiberg hentet eksamenspasienter utenfra for at eksamenskandidaten helt sikkert ikke skulle kjenne tilfellet på forhånd. Armauer Hansen forteller anekdoten om studenten som skulle opp til eksamen og påtraff «i porten en surøiet gut.» (Åpenbart en fryktet diagnose!) På spørsmål svarte gutten at han skulle til professor Heiberg. Da luktet studenten lunt, tok gutten med inn på et kandidatværelse, ba ham vente der – og låste døren. Heiberg ventet forgjeves på sin innkalte pasient, så det måtte bli en pasient fra avdelingen isteden.

Armauer Hansen viet atskillig plass i sine studenterindringer til et nordisk studentmøte i København i 1862, med innlagte besøk både i Malmö, Lund og til steder på Sjælland. Skandinavisme var det store tema i tiden blant studenter. Det trakk dessuten opp til den krigen mellom Danmark og Tyskland som vitterlig kom i 1864. Men når sant skal sies, handler Armauer Hansens minner fra turen mest om mer jordnære studenttemaer – godt drikke og tiltrekkende damer.

---

202 Kniven hadde ikke villet gi noen karakter etter den famøse eksaminasjonen, men ved sensorenes inngripen hadde Armauer Hansen fått den meget gode karakter 11.

203 Her er Armauer Hansen litt ahistorisk i formuleringen, for *sykepleiersker* kan man egentlig ikke snakke om før sykepleierutdanning ble innført i 1868.